

EUGENIUSZ R. ŚPIEWAKOWSKI

ATR w Bydgoszczy

MIEKTÓRE ASPEKTY SOZOLOGICZNEGO KSZTAŁCENIA KADR PEDAGOGICZNYCH

Problematyka ochrony środowiska życia człowieka wysunęła się na jedno z czołowych miejsc w niezwykle labilnych i skomplikowanych warunkach współczesnego społeczeństwa. Wprawdzie związek człowieka z przyrodą zawsze polegał na wykorzystywaniu jej w celu zapewnienia sobie istnienia i rozwoju, jednakże w ostatnim okresie dynamicznego rozwoju kultury i cywilizacji obserwuje się szczególnie wyraźne tendencje do wprowadzania w środowisku przyrodniczym nieprzemyślnych działań, które często mają negatywne konsekwencje dla życia człowieka.

Szybki rozwój nauki, techniki oraz masowy charakter niektórych zjawisk społecznych i gospodarczych są przyczyną dokonywania się przemian w bardzo szeroko pojętym środowisku życia społeczeństwa. Według nowoczesnej interpretacji, "środowiskiem" dla człowieka jest kompleks naturalnych i socjalnych układów pozwalających zaspokoić jego potrzeby materialne i kulturalne. W tym właśnie szerokim rozumieniu należy rozpatrywać problemy ochrony środowiska społeczno-przyrodniczego. Trzeba wyraźnie powiedzieć, że u podstaw wszelkich poczynań zmierzających do zahamowania procesu niszczenia, a następnie naprawy wyrządzonych szkód, leży kształtowanie świadomości i etyki w stosunku do otaczającego środowiska. Jest to problem międzynarodowy i narodowy, wymaga dokonania generalnych zmian w kształceniu całego społeczeństwa, zarówno w odniesieniu do wszystkich szczebli kształcenia szkolnego, jak również do wszystkich grup społecznych. Wiąże się to z koniecznością włączenia w zakres wiedzy ogólnej i specjalistycznej, szeroko pojętej tematyki ochrony środowiska oraz wskazania i zrozumienia wartości, które wywierają wpływ na życie jednostki i społeczeństwa, a także stanowią podstawę do egzystencji przyszłych pokoleń.

O wysokiej randze problemu świadczy fakt, że był on rozważany na forum ONZ i zawsze przy tej okazji podnoszono sprawy związane z edukacją środowiskową. Wśród wielu międzynarodowych organizacji zajmujących się tym problemem, należy uwzględnić przede wszystkim międzynarodową Unię Ochrony Przyrody i Jej Zasobów (IUCN) oraz specjalną Komisję do Spraw Środowiska (SCOPE) Międzynarodowej Rady Unii Naukowych (ICSU).

W 1977 r. w Genewie, na walnym Zgromadzeniu Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów (IUCN) dokonano podsumowania prac Unii dostarczających cennych dla edukacji materiałów.

Niezwykle duże znaczenie dla perspektyw kształcenia miała zorganizowana w 1977 r. przez UNESCO i UNEP Tbiliska Konferencja Międzynarodowa (ZSRR). Określone zostały podstawowe zasady i kierunki rozwoju kształcenia na rzecz środowiska w skali narodowej i międzynarodowej. Kompleksowy program kształcenia w zakresie ochrony środowiska podkreślił potrzebę wiązania różnych dyscyplin i różnej praktyki pedagogicznej w jeden kompleks wiedzy o środowisku.

Zwracano uwagę, że obok takich przedmiotów jak biologia, geografia, fizyka i chemia, zawierających elementy wiedzy o środowisku, należy wzbogacić w nie nauki społeczne, filologię i sztukę.

Tak szeroko prowadzona edukacja dla środowiska będzie zmierzała do powszechnego zrozumienia funkcjonowania skomplikowanych i zmiennych warunków przyrodniczych, społecznych, ekonomicznych i kulturalnych. Bardzo mocno została podkreślona potrzeba wiedzy oraz określenia wartości środowiska dla wszystkich sfer życia jednostki i społeczności. Stanowi to podstawę do przebudowy świadomości i wyzwolenia aktywności w kierunku poprawy otaczającego środowiska.

Szczególne role przypada w tym procesie wiedzy, zróżnicowanej na różnych poziomach i w różnych kategoriach.

Natychmiast po Tbiliskiej Konferencji, Międzynarodowa Organizacja UNESCO wspólnie z Unią Ochrony Przyrody i Jej Zasobów przygotowały projekt drugiego etapu Międzynarodowego Programu Kształcenia w zakresie ochrony środowiska. Wśród wielu kierunków tego programu zwrócono uwagę na trzy, związane bezpośrednio z kształceniem kadr dydaktycznych:

1) potrzebę reorientacji planów nauczania i opracowania materiałów dydaktycznych z uwzględnieniem i rozszerzeniem problematyki ochrony środowiska przy jednoczesnym uwzględnieniu korelacji międzyprzedmiotowych w procesie nauczania;

2) włączenie problematyki ochrony środowiska do programów kształcenia i doskonalenia kadr pedagogicznych i kadr administracyjnych oraz osób zajmujących się planowaniem i organizacją kształcenia;

3) opracowanie kompleksowych programów (łącznie z programem dla środków informacji) oświatowo-wychowawczych, przeznaczonych dla kształcenia w zakresie ochrony środowiska szerokich kręgów społeczeństwa.

Zwracam uwagę na te trzy kierunki, aby podkreślić konieczność kształcenia kadr pedagogicznych dla szkół podstawowych, ogólnokształcących i zawodowych oraz pracowników administracji szkolnej, inspektorów i wykładowców wyższych uczelni. Oznacza to, że kształcenie powinno obejmować szeroki front kadr pedagogicznych o bardzo rozległych możliwościach oddziaływania edukacyjnego.

W polskim systemie oświatowym problematyka ochrony środowiska zajmuje wiele miejsca. Wyrazem tego są m.in. szkolne programy nauczania np. biologii i geografii w szkole podstawowej, ogólnokształcącej, wprowadzone na niektórych uczelniach elementy zoologii i ekologii, a także programu w ośrodkach masowego oddziaływania, organizacji społecznych, towarzystw naukowych i innych pozaszkolnych instytucji.

Do prowadzenia tak szerokiej edukacji potrzebna jest ogromna armia kadry pedagogicznej właściwie przygotowanej merytorycznie i dydaktycznie. Wymagania programowe są zróżnicowane i związane z wieloma specyficznymi potrzebami zgodnie z kierunkiem przygotowania zawodowego. Prace w tym zakresie są prowadzone równolegle przez zobligowane do kształcenia kadr pedagogicznych wyższe szkoły pedagogiczne na kierunkach biologii i geografii, uniwersytety na kierunkach nauczycielskich oraz Instytut Kształcenia Nauczycieli, Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych, kuratoria oświaty i wychowania w ramach doskonalenia przedmiotów przyrodniczych i inne.

Praktyka wskazuje jednak, że brak jest wciąż nauczycieli do kształcenia dla potrzeb środowiska. Rewizji pod kątem problematyki ochrony środowiska wymagają programy szkolnictwa zawodowego, przygotowania merytorycznego i metodycznego nauczycieli tych szkół, doskonalenia i doksztalcenia ich w różnych systemach: systematycznych konferencjach i seminariach, doraźnych odczytach, zaocznych studiach, spotkaniach problemowych i innych jeszcze zróżnicowanych form.

Obserwowany niewłaściwy stosunek dzieci, młodzieży i ludzi dorosłych do środowiska życia wskazuje na istnienie ogromnych luk w społecznej edukacji zoologicznej. Jest to sygnał bijący na alarm, aby problematykę tę podejmowały wszystkie ogniwa edukacyjne z odpowiednio przygotowanymi kadrami, materiałami dydaktycznymi, podręcznikami, literaturą, pomocami naukowymi i

znajomością dydaktyki nauczania ochrony środowiska.

Dyscyplina tzw. sozologia jest stosunkowo młoda, ale niezwykle rozległa, związana z licznymi i bardzo zróżnicowanymi dyscyplinami, wymaga ona gruntownego przygotowania kadry, która ma zaspokoić tak ogromne potrzeby.

W związku z powyższymi rozważaniami na temat potrzeb kadrowych wysuwam następujące wnioski:

- 1) w procesie kształcenia stacjonarnego nauczycieli opracować program przedmiotu ochrona środowiska życia człowieka jednakowy dla wszystkich współdziałających nauczycieli (przyrodników, humanistów, techników itp.),
- 2) opracować materiały dydaktyczne dla nauczycieli na różnych stopniach i w różnych szkołach
- 3) prowadzić badania naukowe w zakresie dydaktyki nauczania ochrony środowiska.